

Socijalna situacija u Europskoj uniji 2005 – 2006: Pregled

KOMISIJA EUROPSKIH ZAJEDNICA

UDK: 364.016 : 061.1EU
doi: 10.3935/rsp.v16i1.841

Nepovoljne demografske i gospodarske promjene predstavljaju izazov održavanju visoke razine socijalne kohezije u Europi. Riječ je o izazovima vezanim uz zapošljavanje, mirovine, zdravstvenu zaštitu, ali i rastući broj imigranata. Starenje europskog stanovništva te očekivanje skorašnjeg izlaska takozvane »baby – boom« generacije iz rada i stvaranja još većeg pritiska na mirovinski i zdravstveni sustav, dovodi u pitanje održivost ideje međugeneracijske solidarnosti u socijalnim sustavima. Često se iznose sumnje u opstanak europskog socijalnog modela, dok su pojedinci zabrinuti za svoju socijalnu dobrobit i osobnu budućnost. Zbog toga je prilagodba promijenjenim demografskim okolnostima, u smislu uspostavljanja drugačijih međugeneracijskih odnosa, nužna za pozitivniju percepciju i jaču vjeru u budućnost Europe.

Publikacija Europske komisije »The social situation in the European Union 2005 – 2006: Overview« bavi se upravo traženjem nove međugeneracijske ravnoteže. Iznosi se realna zabrinutost demografskim trendovima i njihovim utjecajima na sustave socijalne politike i socijalnu koheziju u narednim desetljećima, ali i u skorijoj budućnosti, pa i sadašnjosti. Prikazani su relevantni demografski pokazatelji te analize prihoda i uvjeta života prema dobi i obilježjima obitelji ili kućanstva. Dokument je podijeljen u tri poglavlja. Nakon uvodnog, u drugom poglavlju razmatraju se demografski i socijalni trendovi te se daju njihove projekcije u narednim godinama. Treće poglavlje tematizira prihode, zdravlje i uvjete života. Iznosi se teza da će demografska budućnost Europe znatno ovisiti o životnom zadovoljstvu pojedinaca te njihovoj vjeri u budućnost i vlastito socijalno okruženje.

Tekst koji slijedi prijevod je cjelovitog teksta dokumenta, uz izbor pojedinih grafičkih prikaza. Izvorni dokument dostupan je na mrežnoj stranici: http://ec.europa.eu/employment_social/social_situation/docs/ssr2005_2006_overview_en.pdf.

Ključne riječi: socijalna kohezija, međugeneracijska ravnoteža, demografske promjene, Europska unija.

UVOD

Europska unija je trenutačno suočena sa značajnim gospodarskim i demografskim promjenama koje dovode u pitanje njezinu sposobnost da održi jaku socijalnu koheziju. Uslijed razdoblja značajnog porasta

zaposlenosti između 1997. i 2001. situacija na tržištu rada se pogoršala i dovela do nepovoljnog ekonomskog okružja koje karakterizira značajno oslabljen gospodarski rast u većini zemalja članica. Tijekom proteklih nekoliko godina jaz između EU-

a i Sjedinjenih Država u smislu BDP-a po glavi stanovnika i produktivnosti rada sve je veći i veći. Nadalje, gospodarstva brzog rasta kao što su Kina i Indija povećavaju kompetitivni pritisak na poduzetništvo u EU-u, a takav razvoj više se smatra prijetnjom nego mogućnošću za povećanje izvoznog tržišta. Strahovi vezani uz gospodarsku perspektivu zaboravljeni su zbog sve veće zabrinutosti oko brzog starenja europskog stanovništva. Kako velike kohorte *baby-boom* generacije stare, promjenjive relativne veličine i nadolazeće uloge različitih generacija dovest će u pitanje sadašnju integracijsku ravnotežu te se uređenje koje je proizvelo socijalnu koheziju tijekom niza godina sada dovodi u pitanje. Neki od promatrača boje se da će Europa ući u krug u kojem će sve veći teret brige za starije generacije gušiti gospodarsku aktivnost i smanjivati blagostanje društva u cijelosti. U tom kontekstu, rasprave o socijalnoj politici često su vođene strahom. Ljudi se boje za svoje poslove, mirovine i zdravstveno osiguranje, a mnogi se boje i rastućeg broja imigranata, iako su oni potrebni kako bi se popunila prazna radna mjesta. Mlađe generacije brinu se za svoju budućnost. Ovaj nedostatak povjerenja možda doprinosi europskoj beživotnoj gospodarskoj slici proteklih godina. Prilagodba međugeneracijske ravnoteže promjenjivom demografskom kontekstu bit će presudna za pozitivniju percepciju te više povjerenja u budućnost Europe. Izdanje 2005.-2006. izvještaja o »Socijalnoj situaciji u Europskoj uniji« bavi se jednom takvom, novom međugeneracijskom ravnotežom. Opisuje značajne demografske trendove i analizira stanje prihoda i životnih uvjeta ljudi različitih godina i domaćinstava/obiteljskih situacija. Činjenice i argumenti koji su predstavljani u izvještaju naglašavaju važnost demografskog izazova. Navedeni trendovi postavljaju brojne izazove i naglašavaju važnost iskorištavanja mogućnosti za poboljšanje europskog gospodarskog i so-

cijalnog učinka do maksimuma. Na način na koji je i predloženo u Zelenoj knjizi Komisije »Suočavanje s demografskim promjenama i nova solidarnost među generacijama«, nova međugeneracijska ravnoteža koja ulaže u mlade i koja pruža više podrške obiteljima istodobno ohrabruje starije generacije da ostanu aktivne, mogla bi proizvesti više socijalne kohezije, ojačati povjerenje u budućnost i povećati gospodarski učinak Europe. Hvatanje ukoštac s demografskim izazovom većinom potpada pod ovlasti zemalja članica. Politike EU-a uglavnom nastoje podupirati nastojanja nacionalnih politika. Odgovori politika na demografske promjene integralni su dio Socijalne agende Komisije za 2005.-2010. koja je središnji stup strategije EU-a za rast i radna mjesta. Agenda se bavi različitim potrebama koje se javljaju tijekom životnog ciklusa i naglašava da se »promjena mora temeljiti na novom međugeneracijskom pristupu«. Zajednička imigracijska politika također je dio odgovora na demografski izazov.

Područja u kojima EU politike proizvode dodatnu vrijednost su sljedeća:

- promicanje zaposlenosti putem socijalnih i gospodarskih politika koje jedna drugu podupiru kako bi proizvele rast, više radnih mjesta, bolja radna mjesta te socijalnu koheziju i
- upotrebljavajući sve dostupne instrumente — koordinacija nacionalnih politika, zakonodavstava, socijalnog dijaloga te financijskih sredstava s ciljem promicanja veće međugeneracijske ravnoteže te ravnoteže između poslovnog i obiteljskog života.

Žarište uloge EU-a u bavljenju demografskim izazovom predstavlja Zelena knjiga Komisije objavljena u ožujku 2005. koja je pokrenula zamašnu debatu o demografskom izazovu te naknadno objavljen izvještaj 2006. koji se nadovezuje na Zelenu knjigu, a uz postojeći sažetak sastoji se

i od dva glavna analitička poglavlja, jedno posvećeno demografskim i društvenim promjenama, a drugo priходу, zdravlju i životnim uvjetima. Kao što je bio slučaj s prijašnjim izdanjima, izvještaj se sastoji i od niza statističkih portreta koji pokrivaju glavna područja socijalne politike kao i dodatka s podacima.

DEMOGRAFSKI I SOCIJALNI TRENDOVI: KRAJ DEMOGRAFSKE DIVIDENDE

Starenje će ubrzo uzrokovati smanjenje radne snage

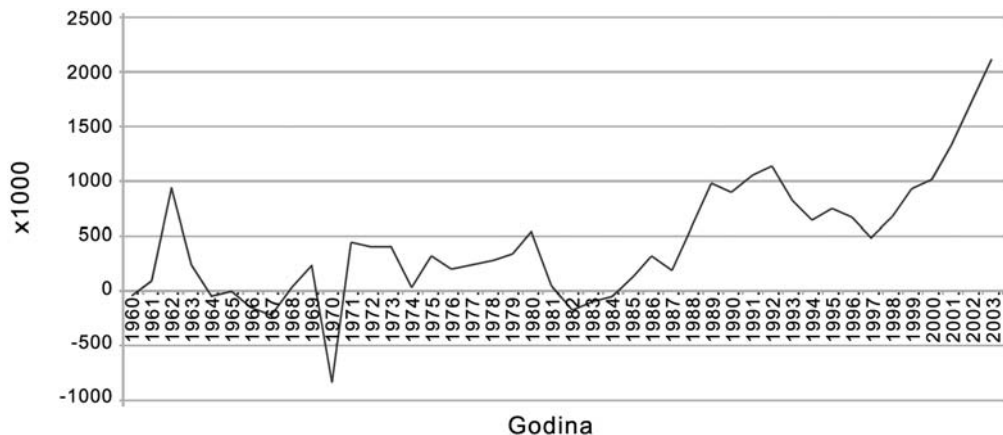
Tijekom posljednjih četiri desetljeća Europa je profitirala iz činjenice da su velike kohorte *baby-boom* generacije povećale stanovništvo radne dobi. Ova će demografska dividenda nestajati počevši od 2010. nadalje jer će *baby-boom* generacija polako odlaziti u mirovinu. S obzirom na desetljeća niskog fertiliteta broj mladih ljudi koji dolaze na tržište rada manji je od onih koji će odlaziti u mirovinu. Kao rezultat, ukupno će se stanovništvo radne dobi smanjiti. Demografske projekcije mogu predvidjeti veličinu kohorta radne dobi i starijih osoba tijekom idućih dvade-

set godina s razumnim stupnjem točnosti s obzirom na to da su te kohorte već rođene. Bilo koji odmak od projiciranih brojeva može se dogoditi u slučaju neočekivanih promjena u imigracijskim tijekovima i mortalitetu.

U slučaju izostanka imigracije, u nekim zemljama članicama stanovništvo bi već bilo u opadanju. Naime, neto imigracija u 25 zemalja članica EU-a visoka je još od kasnih 1980-ih (vidjeti grafikon 1.) te je čak 2003. nadmašila ukupnu neto imigraciju u Sjedinjene Države. Najnovije projekcije kretanja stanovništva koje je objavio Eurostat (osnovna varijacija) pretpostavljaju godišnju unutarnju migraciju u EU-u od otprilike 800 000 osoba i dugoročno stopu fertiliteta između 1,4 do 1,85, što ukazuje na oporavak trenutačno niskih razina (tek nešto više od 1) u nekim zemljama članicama. Značajno više razine imigracije i fertiliteta imale bi mali učinak na rapidnu promjenu u ravnoteži između osoba radne dobi te osoba iznad 65 koje će se odvijati tijekom sljedećih nekoliko desetljeća. Nadalje, iako bi porast imigracije i fertiliteta spriječio pad broja stanovništva, starenje bi se nastavilo do one razine do koje očekivani životni vijek nastavlja rasti.

Grafikon 1.

Neto migracija za EU-25, 1960.-2003.

Izvor: Eurostat New Chronos.

Grafikon 2. prikazuje prošle i vjerojatne buduće promjene u sastavu dobi za trenutačnih 25 zemalja članica EU-a tijekom jednog stoljeća. Iako demografsko starenje nije novi fenomen, očito je da će se udio starijih osoba, a posebice vrlo starih osoba (80+) značajno povećati, i očito je da su ljudi iznad 65 oni koji su glavni korisnici izdataka za socijalnu zaštitu putem mirovina, zdravstva i dugoročne skrbi.

Udio djece i mladih i dalje će padati, odražavajući značajan pad fertiliteta koji je počeo u 70-ima. Ova niska stopa nataliteta u kombinaciji s umirovljenjem velikih kohorta *baby-boom* generacije smanjit će udio stanovništva radne dobi (15–64). Rezultat toga je da će značajno manja populacija radne dobi morati uzdržavati značajno veću populaciju starijih osoba.

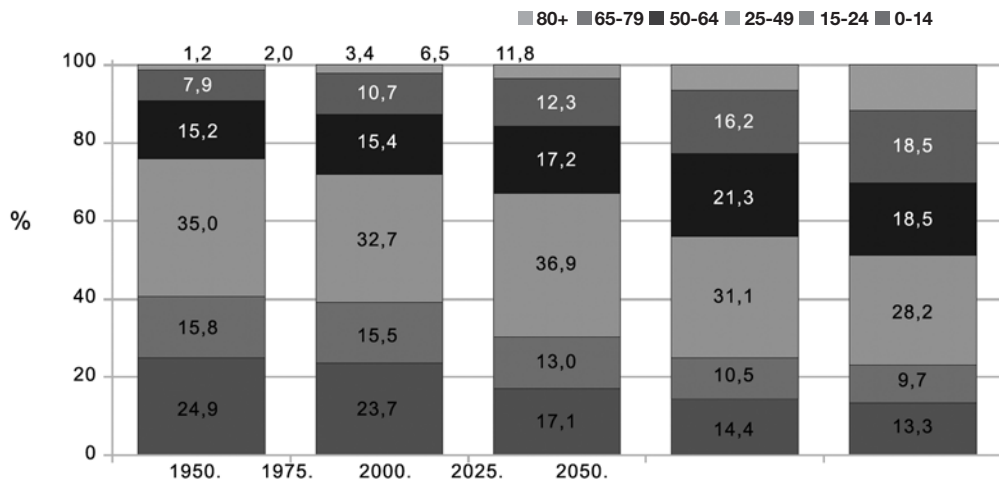
Trendovi stanovništva imaju određenu inerciju i ne mogu se lako promijeniti. Rezultat su visokih i potom niskih stopa nataliteta tijekom mnogo godina, te polaganog porasta očekivane životne dobi.

Niti iznenadna promjena fertiliteta, niti oštro povećanje imigracije ne mogu promijeniti dramatičan pomak u ravnoteži između mladih i starih, također uzimajući u obzir činjenicu da s vremenom imigranti usvajaju obrasce fertiliteta u zemlji boravka. Ove značajne promjene u strukturi dobi stanovništva imat će važan učinak u nadolazećim desetljećima i zahtijevat će konkretno i dugoročno djelovanje u raznim područjima javnih politika, posebice u području zapošljavanja i socijalnih politika, uključujući socijalnu zaštitu, zdravlje, imigraciju, jednake mogućnosti za žene i muškarce, obrazovanje, stručno usavršavanje te cjeloživotno obrazovanje.

Obiteljski obrasci i obrasci kućanstava pod utjecajem su promjene stavova i životnih stilova

Promjena dobne strukture europskog stanovništva nije jedino što se mijenja. Cilj aktiviranja ukupnog europskog po-

Grafikon 2.
Trendovi prisutni u strukturi dobi stanovništva

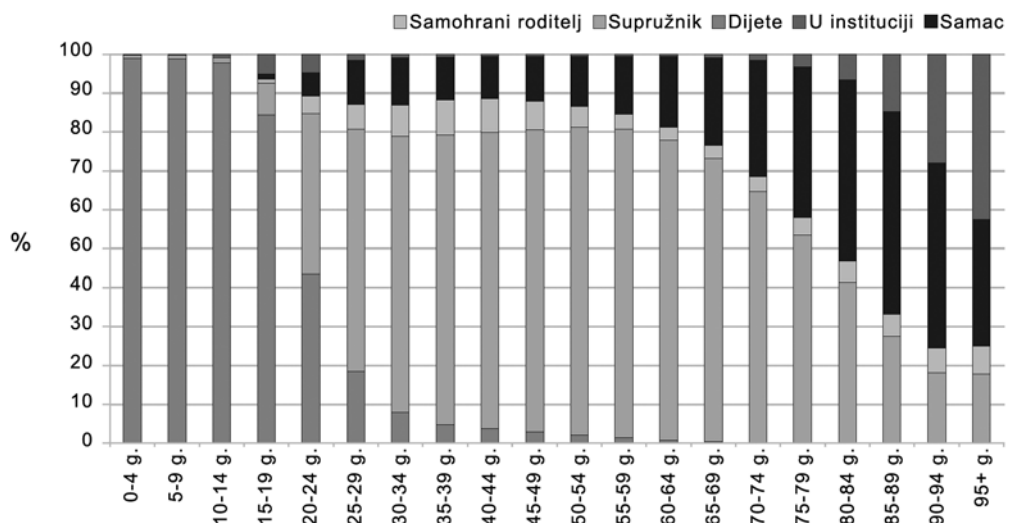
Izvor: UN Perspektive stanovništva svijeta (revidirano 2002.) i Eurostat 2004. demografske projekcije (osnovni scenarij).

tencijala radne snage također zahtijeva i analizu promjenjivih obrazaca ponašanja vezanih uz zasnivanje obitelji i strukture kućanstava. Obiteljski obrasci razlikuju se među zemljama članicama, odražavajući različite povijesne razvoje, društvene stavove i tradicije. Međutim, uočljivi su neki zajednički trendovi. Tijekom posljednjih 20 godina broj brakova je u padu te ljudi sklapaju brakove u kasnijoj dobi. Broj razvoda je u oštrom porastu. Parovi imaju manje djece koja dolaze kasnije u životu. Broj kućanstava sa samohranim roditeljima je u porastu te je jedna trećina ovih jedno-roditeljskih obitelji izložena siromaštvu i socijalnoj deprivaciji. Tradicionalan uzorak odrastanja u roditeljskom domu, pronalaženja partnera za cijeli život te podizanja obitelji te, za mnoge žene, udovištva zamijenjeni su raznovrsnijim slijedom si-

tuacija koje su okarakterizirane odvajanjem i ponovnim stvaranjem parova. Postoji značajan porast u broju ljudi koji žive sami. Danas više od 12% EU stanovništva živi samo, u usporedbi s 8% 1981. godine. Većina tih ljudi su starije osobe. Udio ljudi koji žive sami najviši je u sjevernim zemljama članicama.

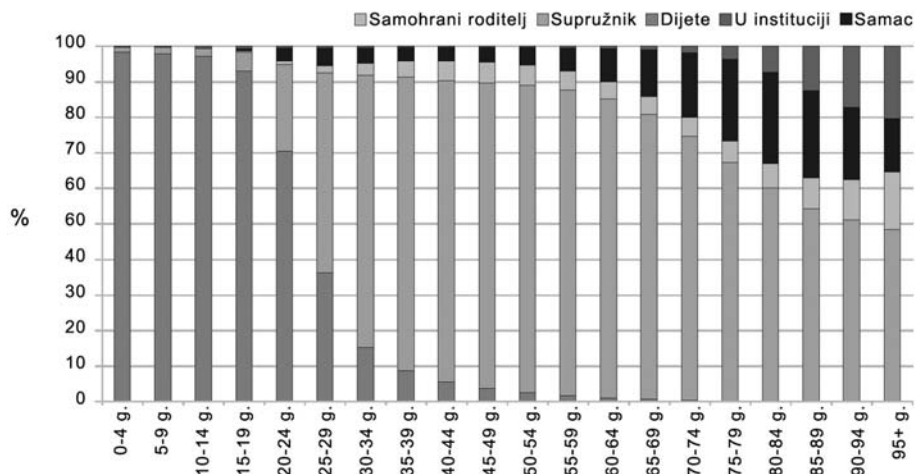
Te obiteljske promjene usko su povezane s promjenama društvenih stavova i životnih stilova tijekom životnog ciklusa. Grafikon 3. i 4. prikazuju uloge pojedinaca unutar njihovih kućanstava u različitim dobima u dvije zemlje članice, Velikoj Britaniji i Portugalu, kako bi se ilustrirala važnost raznolikosti diljem zemalja članica. Glavne razlike između dviju zemalja vezane su uz prijelaz iz djetinjstva u odraslost i starost.

Grafikon 3.
Stanovništvo s obzirom na dob i tip kućanstva: Velika Britanija
Distribucija stanovništva s obzirom na dob i tip kućanstva

Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.) Uzeti u obzir da »jednoroditeljska obitelj« uključuje starije osobe koje žive s odraslom djecom.

Grafikon 4.
Stanovništvo s obzirom na dob i tip kućanstva: Portugal
Distribucija stanovništva s obzirom na dob i tip kućanstva

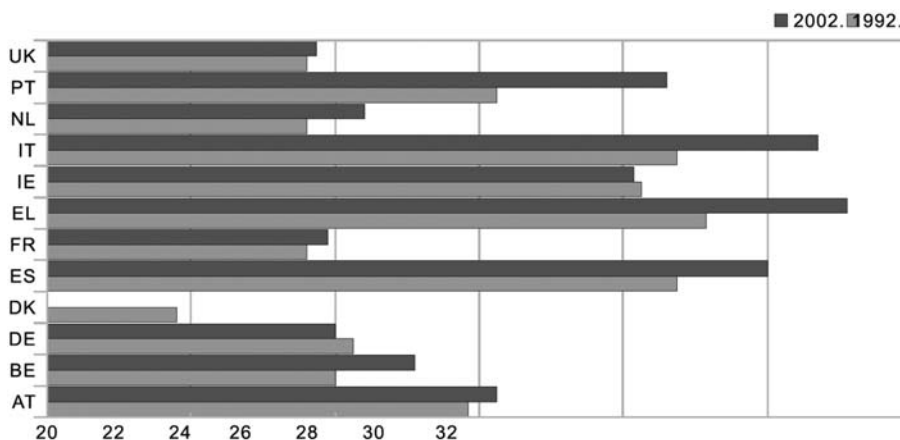
Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.) Uzeti u obzir da »jednoroditeljska obitelj« uključuje starije osobe koje žive s odraslom djecom.

Mladi duže ostaju u roditeljskim domovima

Danas diljem Europe mladi ljudi duže ostaju u roditeljskim domovima u usporedbi s prijašnjim skupinama. Naime, mladi Talijani ili Grci napuštaju roditeljski dom

mного kasnije od Danaca ili Estonaca (vidi grafikone). Čak 56% mladih Talijana/ki u dobi 25–29 – više muškarci nego žene – još uvijek žive sa svojim roditeljima. Slični trendovi mogu se uočiti u Španjolskoj i u manjoj mjeri u Grčkoj i Portugalu. Posto-

Grafikon 5a.
Medijan dobi u kojoj muškarac odlazi iz roditeljskog doma
Dob u kojoj je polovica mladih muškaraca napustila roditeljski dom u Europi

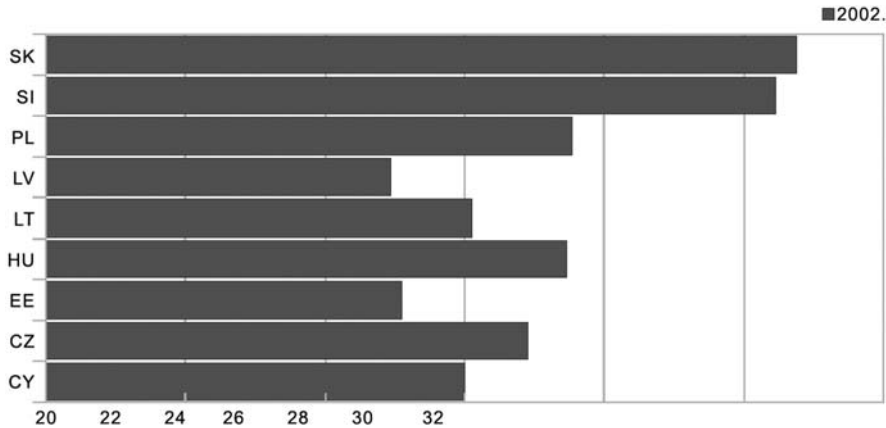

Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.).

Grafikon 5b.

Medijan dobi u kojoj muškarac odlazi iz roditeljskog doma

Dob u kojoj je polovica mladih muškaraca napustila roditeljski dom u Europi
Nove zemlje članice

Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.).

tak ljudi u ovoj dobnoj skupini koji žive u roditeljskom domu mnogo je manji u zemljama kao što su Velika Britanija, Finska i Danska gdje je postotak između 18% za Veliku Britaniju do gotovo 0% za Dansku. Ovaj sveopći trend kasnijeg napuštanja roditeljskog doma mogao bi se pripisati tome što se duže vrijeme posvećuje obrazovanju kao i možebitno slabijim mogućnostima koje se mladima pružaju na tržištu rada i nekretnina

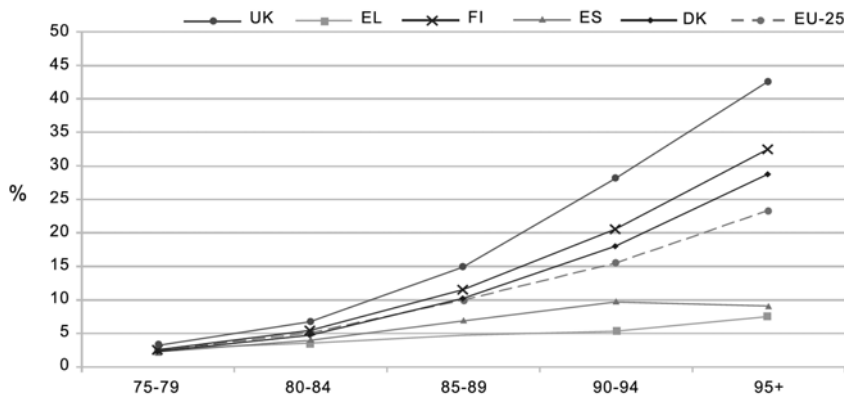
čineći osnivanje vlastitog kućanstva težim. Razlike u potpori politika za mlade i u kulturnim stavovima također mogu objasniti neke od varijacija između zemalja.

Vjerojatnije je da će starije osobe živjeti same ili u institucijama

Raznolikost diljem EU-a s obzirom na obiteljske strukture također se odražava u

Grafikon 6.

Starije osobe zbrinute u institucijama (u %)

Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.).

situaciji u kojoj se nalaze starije osobe. U nekim zemljama još je uvijek uobičajeno da starije osobe žive sa svojom djecom. U drugima, stariji ljudi obično žive sami te većina vrlo starih živi u institucijama (vidi grafikone 6. i 7.). Može se očekivati da će demografsko starenje imati značajne učinke na ovu vrstu obiteljskih rješenja. Očekuje se da će se udio vrlo starih osoba (+80) u ukupnom stanovništvu udvostručiti u periodu od 2000. do 2030. te će mnogi od njih zahtijevati svakodnevnu njegu. Imat će manje djece koja se mogu brinuti za njih, a i ta djeca možda neće moći pružiti skrb zbog profesionalnih razloga ili zbog prostorne udaljenosti. Prema tome, vjerojatno će biti potreban snažan razvoj usluga profesionalne skrbi, posebice u onim zemljama gdje se većina skrbi za starije osobe još uvijek pruža unutar obitelji.

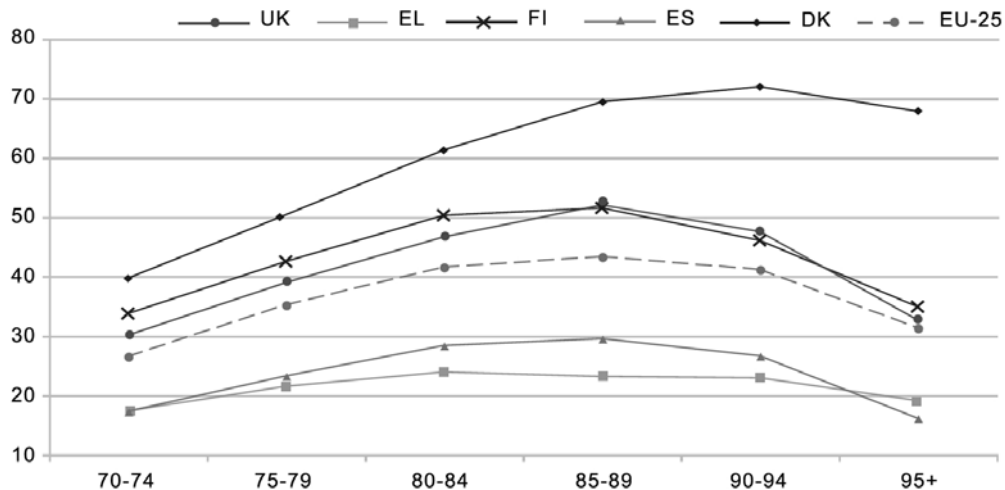
Čini se da je fertilitet povezan s mogućnošću mirenja karijera i obiteljskog života

Demografsko starenje je neizbježno, a najbolji odgovor na gospodarske i so-

cijalne posljedice demografskog starenja je povećanje sudjelovanja u radnoj snazi, posebice starijih radnika i žena. Povećano sudjelovanje žena u radnoj snazi moglo bi, međutim, imati posljedice na fertilitet i prema tome na dugoročan demografski razvoj Europske unije. Trenutačne razine fertiliteta u mnogim će zemalja članicama rezultirati značajnim padom broja stanovništva i to postaje uzrok zabrinutosti za one koji oblikuju javne politike.

Prema tome, postavlja se pitanje kako povećati sudjelovanje žena u radnoj snazi uz istodobno poboljšanje trendova fertiliteta. Nije sasvim jasno što određuje razine fertiliteta. Tradicionalno, žene višeg društveno-ekonomskog statusa imale su manje djece od žena koje su živjele u manje pogodnim uvjetima. To je možda odražavalo različite životne izbore koji su u prvi plan stavljali karijeru, a ne zasnivanje obitelji. Međutim, postoje dokazi da se to možda mijenja. U nordijskim zemljama, žene s višom razinom obrazovanja doprinose relativno visokoj razini fertiliteta koja je vidljiva u tim zemljama. Međutim, sličan obrat trenda također

Grafikon 7.
Starije osobe koje žive same (u %)

Izvor: Eurostat (Popis stanovništva 2002.).

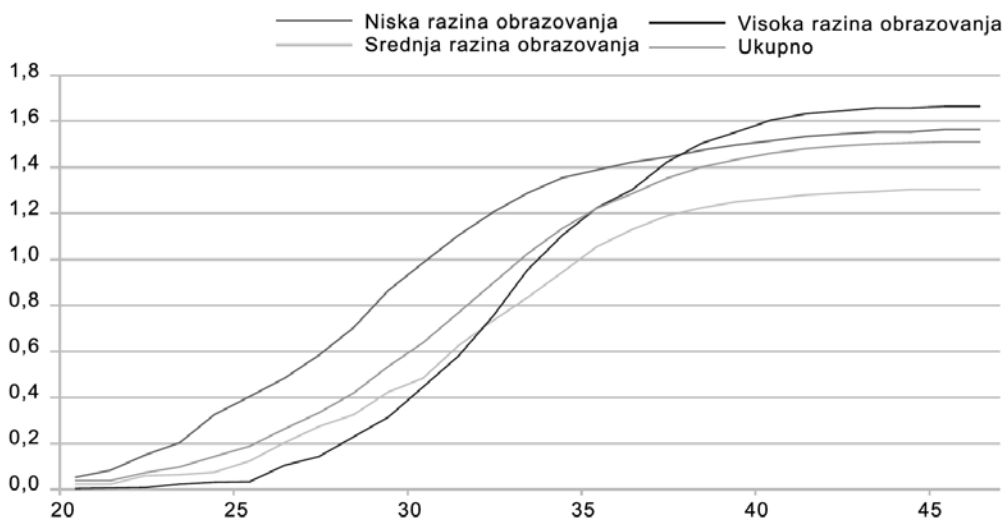
bi se mogao događati u drugim zemljama članicama. Naprimjer, Španjolska je iskusila impresivan obrazovni napredak žena tijekom posljednjih desetljeća i sada postoje znakovi oporavka stope fertiliteta. Jedno od mogućih objašnjenja nalazi se u hipotezi tranzicije: više vremena provedenog u obrazovanju i ambiciji da se pokrene karijera moglo je dovesti do odgađanja zasnivanja obitelji. To bi rezultiralo privremenim padom stope fertiliteta kada žene imaju djecu kasnije, međutim nakon ove tranzicije stope fertiliteta mogle bi ponovno porasti (vidi grafikon 8.).

Međutim, odgađanje ne može objasniti niske stope fertiliteta na duže periode. To se vjerojatnije može pripisivati okolini koja parovima otežava da imaju i podignu broj djece koji žele. Čini se da je vrlo bitan faktor mogućnost pomirenja

poslovnog i privatnog života. Nedostatak pristupačne i priuštive brige za djecu naterat će posebice žene da biraju između djece i karijere. One zemlje članice koje su uspostavile sveobuhvatne politike koje dopuštaju roditeljima da pomire poslovni i privatni život čini se da doživljavaju i viši stupanj sudjelovanja žena u tržištu rada i više stope fertiliteta. Prema tome, čini se da je najbolji način izbjegavanja demografskog pada koji bi bio rezultat dužeg trajanja trenutačno vrlo niskih stopa fertiliteta koje su vidljive u mnogim zemljama članicama promicanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce posebice kroz bolje mirenje poslovnog i obiteljskog života. Međutim, to ne samo da zahtijeva mjere javnih politika kao što je skrb za djecu, već i uravnoteženije podjele odgovornosti unutar kućanstava.

Grafikon 8.

Stopa fertiliteta po godini starosti za razinu obrazovanja, Španjolska
Kumulativna stopa fertiliteta po razini obrazovanja u 2004.

Izvor: Eurostat LFS zasnovano na računici G. Commansa. Vidjeti: Coomans, G., »Europa koja stari: Buduća dinamika demografije i obrazovanja u društvu znanja – muške tvrđave i ženske provincije«, Institut za tehnološke studije budućnosti (Dublin) za Zajednički centar istraživanja Europske komisije, u pripremi. Također vidjeti <http://www.geolabour.com>.

Pomak na model dvoje hranitelja još nije vidljiv u obrascima korištenja vremena muškaraca i žena

Tijekom posljednjih desetljeća ustalila se norma da su udane žene i majke zaposlene. Može se očekivati da ovaj pomak s jednog na dva hranitelja vodi k sličnijem korištenju vremena kod muškarca i kod žena. Međutim, tijekom prosječnog radnog dana odrasla žena (između 20 i 74 godine) i dalje provodi mnogo više vremena u neplaćenom radu, posebice u kućanskim poslovima, od odraslog muškarca. Kada se uzme u obzir i plaćeni i neplaćeni rad, čini se da žene rade marginalno više od muškaraca (28% vremena za žene i 27% za muškarce). Kako žene spavaju nešto malo više od muškaraca, imaju i nešto malo manje slobodnog vremena od muškaraca (21% ukupnog vremena za žene i 23% za muškarce). Muškarci u većini zemalja članica nastavljaju ograničeno doprinosti kućanskim i roditeljskim zadaćama. Prema istraživanju Eurobarometra u 2004., 84% muškaraca nije uzelo roditeljski dopust ili to nisu namjeravali učiniti, čak i kada su bili svjesni svojih prava. Raskorak između muškaraca i žena u smislu zaposlenja i kućanskih poslova najviši je kod parova s djecom, posebice za domaćinstva s malom djecom (do 6 godina). Tri četvrtine fizičke brige za djecu, za dijete ispod 6 godina (između 1 sat i 30 minuta i 2 sata) vrši žena. Kako dijete odrasta, vrijeme potrebno za brigu oko djeteta se smanjuje, međutim žene nastavljaju obavljati veći dio kućanskih obaveza. Činjenica života u paru, čak i bez djece, čini se da produžuje vrijeme potrošeno na kućanske dužnosti (posebice kuhanje, pranje i čišćenje) i to više za žene (cijeli jedan sat) nego za muškarce (pola sata).

PRIHOD, ZDRAVLJE I ŽIVOTNI UVJETI

Demografska budućnost Europe posebice će ovisiti o tome jesu li ljudi zadovoljni sa svojim životom te imaju li povjerenja

u svoju budućnost i socijalnu okolinu. Izvještaj o socijalnoj situaciji iz 2005. predstavlja neke podatke o tim aspektima te posebno proučava velike trendove u uvjetima života i prihodima koje doživljavaju različite generacije u različitim tipovima domaćinstava. Izvještaj prema tome pruža uvid u razmjer u kojem je trenutačna raspodjela prihoda i životnih uvjeta u EU-u konzistentna s ciljem integracijske ravnoteže te da li su prihod i životni uvjeti povoljni za obitelji s djecom.

Životno zadovoljstvo ovisi o financijskoj situaciji, no ne isključivo

U usporedbi s 12% koji nisu zadovoljni, 87% građana EU-a tvrdi da su zadovoljni sa svojim životima. Sretni ljudi najviše su zadovoljni svojim obiteljima (95%), domom (92%), društvenim životom (91%) te svojim odnosom s kolegama (90%). Susjedstvo, zdravlje i posao također doprinose razini zadovoljstva (86%–89%). Međutim, čini se da je financijska situacija, a i društveni život ono što najviše razlikuje zadovoljne ljude od nezadovoljnih. Dok je 68% sretnih ljudi zadovoljno svojom financijskom situacijom, ta razina pada na 17% za one ljude koji su nesretni sa svojim životom, što predstavlja najveći raskorak za bilo koji čimbenik životnog zadovoljstva. Nezadovoljstvo financijskom situacijom ne sprečava »nesretne ljude« da budu zadovoljni drugim aspektima života. Prema tome, njihova razina zadovoljstva s obzirom na društveni život (46% razine zadovoljstva), zdravlje (52%), trenutačni posao (54%), posebice odnosi s kolegama (68%) je mnogo viša od zadovoljstva s vlastitom financijskom situacijom. Prema tome, značaj posla za životno zadovoljstvo značajno nadilazi količinu prihoda koju osigurava.

Oni koji oblikuju politike trebali bi imati na umu da je manje od polovine EU-

25 građana zadovoljno načinom na koji demokracija funkcionira. To je povezano s pitanjem povjerenja i sudjelovanja u društvu, ili »društvenog kapitala« kako se to ponekad naziva. Grafikon 9. predstavlja rezultate istraživanja Eurobarometra o stupnju povjerenja koje ljudi imaju jedni u druge. Većina Europljana ne vjeruje lako ljudima: gotovo 6 od 10 ispitanika složilo se da »ne možeš biti dovoljno oprezan u kontaktu s ljudima«. Tek 30% ispitanika u Europskoj uniji vjeruje da »se većini ljudi može vjerovati«. Međutim, nacionalni rezultati pokazuju velik raskorak između četiri sjeverne zemlje (Finska, Švedska, Nizozemska i Danska) te ostatka EU-a. Velika većina građana Švedske (64%), Finske, Nizozemske (oboje 61%), a posebice u Danskoj (76%), pokazuju visoku razinu povjerenja prema drugim članovima društva. Interesantno je primijetiti da te zemlje

također imaju dobro razvijenu i uspješnu socijalnu državu (u smislu socijalne kohezije i visoke razine zaposlenosti). Visoka bi razina društvenog kapitala prema tome mogla upućivati na snažnu mogućnost društva da se nosi sa socijalnim problemima.

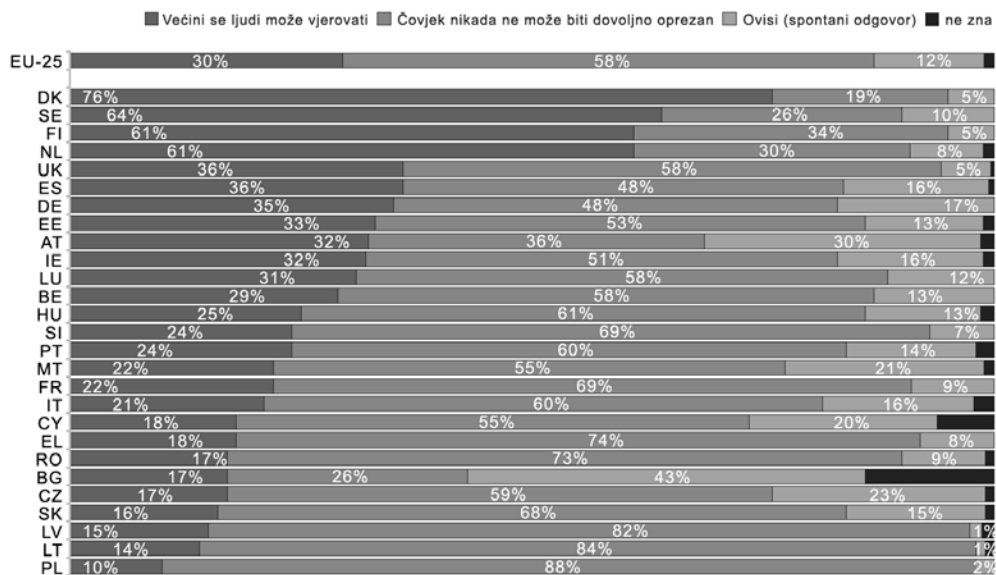
Odrasli na vrhuncu snage te njihove obitelji suočavaju se s problematičnom financijskom situacijom

Uzastopne faze istraživanja koje je provela *European Community Household Panel* (ECHP) omogućile su analiziranje trendova prihoda po dobnim grupama i tipovima kućanstava, iako ograničena veličina uzorka ne dopušta nikakve čvrste zaključke, posebice za manje grupe stanovništva. Medijan prihoda osoba radne dobi viši je od medijana prihoda za ukupno stanovništvo.

Grafikon 9.

Povjerenje u druge ljude

»Općenito govoreći, biste li rekli da se većini ljudi može vjerovati, ili da ne možeš biti dovoljno oprezan u kontaktu s ljudima?«

Izvor: Europsko socijalno istraživanje 2004. Vidjeti također <http://www.europeansocialsurvey.org>.

Međutim, prihodi ljudi u dobnoj skupini 25–49 rasli su značajno lošije od prihoda ljudi u godinama 50–64. Mlađa dobna skupina (25–49), koja nosi većinu tereta osnivanja obitelji i brige za djecu, osjetila je da se njihova pozicija prihoda približava prosjeku, dok su ljudi u dobnoj skupini 50–64 iskusili znatno poboljšanje s obzirom na ostatak stanovništva.

Financijske implikacije podizanja obitelji mogu se također ocijeniti promatranjem razine relativnog prihoda različitih tipova kućanstava. Grafikon 10. prikazuje da, među stanovništvom radne dobi, kućanstva bez djece imaju nekih 15% više raspoloživih prihoda od obitelji s djecom. Taj rascjep ostaje relativno stabilan tijekom perioda od sedam godina koje je pokrilo istraživanje ECHP-a. Grafikon također prikazuje da jednoroditeljske obitelji, obično obitelji sa samohranom majkom imaju najniži prihod.

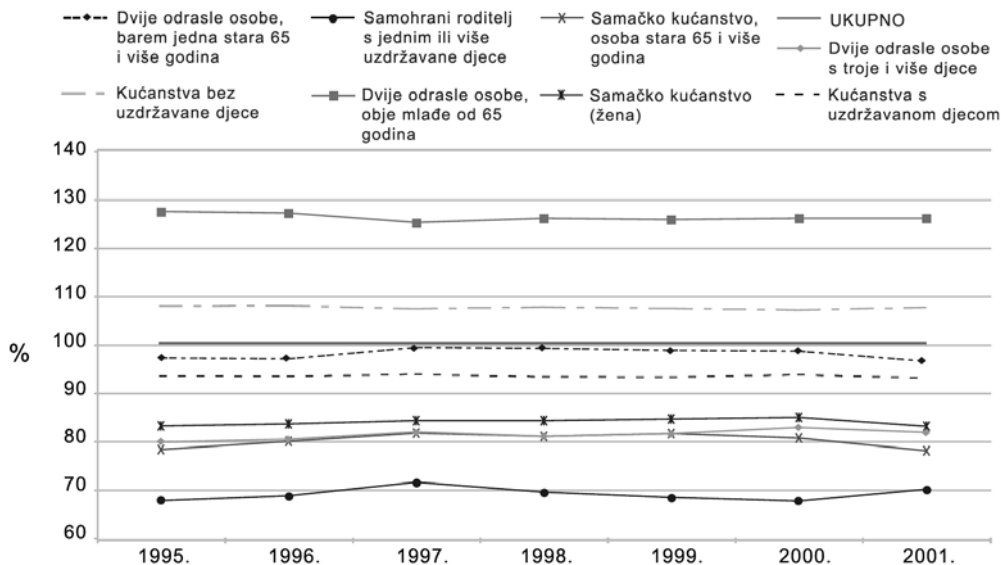
U većini zemalja članica obitelji s nekoliko djece suočene su s većim rizikom od siromaštva

Razlika u prosječnoj razini prihoda također se odražava u riziku od siromaštva kojem su izloženi različiti tipovi domaćinstava. U svim zemljama članicama dvije odrasle osobe bez djece izložene su manjem riziku od siromaštva od stanovništva u cijelosti. Nasuprot tome, jednoroditeljske obitelji suočavaju se s većim rizikom od siromaštva od prosjeka, obično odražavajući teškoće pomirenja stalnog zaposlenja s obiteljskim obavezama. Interesantno, u većini zemalja članica, kućanstva koja se sastoje od dvoje odraslih i dvoje djece suočena su s manjim rizikom od siromaštva od prosječnog. Suprotno tome, kućanstva s troje djece izložena su većem riziku od siromaštva od prosjeka u 22 od EU-25 zemalja članica (s razinama od 25% za 10 od njih), što se može pove-

Grafikon 10.

Relativni prihod po tipu kućanstva

Srednji ujednačeni prihod različitih kućanstava naspram srednjeg prihoda ukupnog stanovništva

Izvor: Eurostat ECHP.

zati s činjenicom da postaje sve teže da oba roditelja u takvim kućanstvima budu zaposlena; uistinu čini se da su dva prihoda sve više i više potrebna za ostvarenje zadovoljavajućih životnih standarda za neku obitelj te za zaštitu od siromaštva.

Socijalne politike nastoje smanjiti rizik siromaštva koji posebice utječe na početak i kraj životnog ciklusa, to jest djetinjstvo (posebice u velikoj obitelji ili jednoroditeljskoj obitelji) te starosti (pogotovo udovištvo). Prema tome, interesantno je usporediti do koje su razine djeca i stariji ljudi pod rizikom od siromaštva. Grafikon 11. prikazuje široku raspršenost zemalja članica što bi moglo odražavati da se veći prioritet daje jednom ili drugom tipu rizika od siromaštva.

Redistribucija uvelike smanjuje rizik od siromaštva za obitelji s djecom

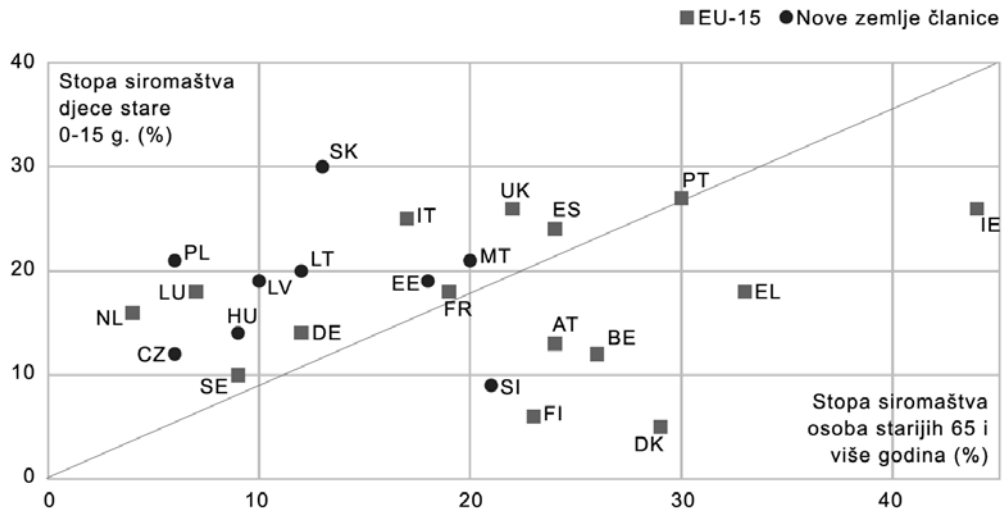
Financijska situacija obitelji s djecom je snažno pod utjecajem politika

poreznih povlastica koje, u većini zemalja članica, imaju značajan učinak na smanjenje siromaštva općenito, a posebice siromaštva djece. U mnogim slučajevima novčane naknade obiteljima nadomještaju drugi prihod koji nije dostupan zbog teškoća pomirenja poslovnog i privatnog života.

Procjene koje se zasnivaju na EURO-MOD-u, modelu poreznih olakšica za čitavu Europu, ukazuju na to da bi rizik od siromaštva među djecom bio mnogo viši kada ne bi bilo potpora za djecu. To prikazuje i grafikon 12. koji pokazuje udio djece u zemljama članicama EU-15 koja su pod rizikom od siromaštva te koliko bi još djece bilo pod rizikom siromaštva kada ne bi bilo dječjih doplatka ili drugih doplata. U nedostatku socijalnih doplata, otprilike dvostruki broj djece bio bi suočen s rizikom od siromaštva. Grafikon također prikazuje da doplatci koji su posebno ciljani na obitelji s djecom nisu uvijek oni koji imaju najveći učinak na smanjenje siromaštva djece. U prosjeku, kućanstva s

Grafikon 15.

Siromaštvo djece naspram siromaštva u starosti
1.2(a) *Siromaštvo djece naspram siromaštva u starosti, 2001.*

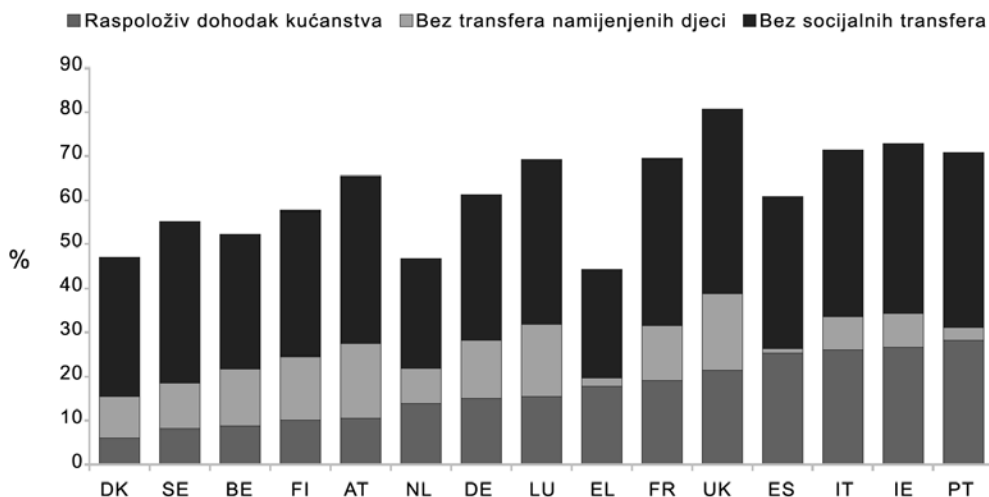

Izvor: Eurostat ECHP.

Grafikon 16.

Stope siromaštva djece prije i poslije doplataka

Stope siromaštva djeteta u EU-15 2001., sa i bez prihoda dječjih doplataka, svih doplataka te svih povlastica i poreza

Izvor: Euromod

djecom primaju otprilike 10%–15% prihoda u obliku novčanih doplataka, međutim taj udio je mnogo viši za kućanstva s niskim primanjima.

Nedostatak stambenog rješenja koje si obitelji mogu priuštiti može predstavljati prepreku osnivanju obitelji

Stambeno je pitanje važna odrednica životnih uvjeta. U nekim zemljama članicama, udio ljudi koji žive u kući (za razliku od stana) povećava se u skupinama s višim dohotkom (na primjer: Danska, Velika Britanija i Njemačka) dok je u više ruralnim zemljama obrnut slučaj (primjerice: Portugal, Španjolska, i Grčka). Oni koji će najvjerojatnije živjeti u kućama su obitelji s djecom. U novim zemljama članicama, nevjerojatno visok udio stanovništva vlasnici su vlastitog doma, međutim kvaliteta njihovog (privatnog) doma može biti

zabrinjavajuća s obzirom na činjenicu da se niska stambena kvaliteta povezuje s lošim fizičkim i mentalnim zdravljem.

Kvaliteta doma odražava situaciju prihoda stanara; ljudi koji su pod najvećim rizikom od siromaštva (jednoroditeljske obitelji, parovi s troje ili više djece) mogu si priuštiti samo domove vrlo niske kvalitete. Za ljude koji su i vlasnici vlastitog doma, uštede na stanarini čine značajan doprinos prihodima kućanstva (pripisane stanarine). Ograničena dostupnost kvalitetnih stambenih rješenja koja su priuštiva problem je u mnogim urbanim područjima. To je možda jedan od čimbenika koji doprinosi tome da djeca duže ostaju u roditeljskom domu te može predstavljati prepreku započinjanju obitelji unutar EU-a. Stambeno pitanje i u svakom slučaju mogućnost, ili potreba, dijeljenja stana sa starijim roditeljima također će utjecati na omjer u kojem obitelji pružaju skrb starijima.

U nekima od zemalja članica više od 60% budžeta domaćinstva utroši se na nužne potrepštine

U prosjeku, domaćinstva u EU-u potroše između 50% i 55% prihoda na nužne potrepštine kao što su stan, hrana i odjeća. Udio prihoda koji je posvećen tim stavkama može se promatrati kao indikacija o tome pod kolikom je financijskim pritiskom neko domaćinstvo. U nekima od novih zemalja članica (Litva, Latvija, Estonija, Poljska, Slovačka) domaćinstva potroše više od 60% svog prihoda na nužne stavke. Vjerojatno je da će diljem EU-a stariji ljudi, samci/inje i jednoroditeljske obitelji potrošiti i viši postotak svojeg raspoloživog prihoda (blizu 60%) na nužne potrepštine.

Starije osobe su glavni korisnici zdravstvene i socijalne skrbi

Glavni korisnici zdravstvene skrbi i pomoći u svakodnevnom životnim aktivnostima su starije osobe koje se približavaju kraju svojeg životnog vijeka. Prema tome, možemo očekivati da buduće potrebe za zdravstvenom i socijalnom skrbi neće primarno ovisiti o broju ljudi iznad određene dobne granice (koja će se povećati kao rezultat povećanja očekivanog životnog vijeka koje odgađa trenutak smrti) već na broj ljudi koji ulaze u završnu fazu svog života. Prema tome, može se očekivati velik porast u potražnji zdravstvene i socijalne skrbi kada velike kohorte *baby-boom* generacije dostignu dob od 80 i više godina, što će se dogoditi za 20 do 30 godina.

Trenutačno, većina socijalne skrbi je neformalnog oblika. Okvirno, 20% osoba iznad 65 godina dobiva neki oblik neformalne skrbi dok se za osobe iznad 75 godina taj udio kreće između 30% i gotovo 60%, ovisno o tome kako se definira neformalna skrbi. Pružatelji neformalne skrbi često imaju financijske, fizičke i mentalne poteškoće i često nemaju dostatnu financijsku i nefinancijsku podršku. Može se očekivati da će

u budućnosti veći broj starijih ljudi živjeti sami tako da neformalna skrbi drugih članova domaćinstava neće biti dostupna. Povećano sudjelovanje žena u radnoj snazi također će umanjiti ponudu neformalne skrbi. Prema tome, unapređivanje profesionalne socijalne skrbi te podrška nezavisnom življenju ubrzano postaje prioritet.

Porast očekivanog životnog vijeka te ubrzano starenje stanovništva koje će Europa uskoro iskusiti postavlja zahtjev kasnije dobi umirovljenja. To treba promicati, uglavnom kroz ponovno razmatranje inicijative za zapošljavanje i programe dohodaka za invaliditet i mirovinu. Uistinu, razlike između zemalja u troškovima za invalidnost čine se nepovezanim sa stvarnim razlikama u razinama invalidnosti, već prije s oblikovanjem i implementacijom doplataka za osobe s invaliditetom. S porastom brojki starijih radnika i ljudi koji imaju zdravstvene probleme u ukupnoj radnoj snazi postat će važno prilagoditi radna mjesta i strukturu zaposlenja potrebama ove skupine. Moguće je očekivati da će prikladni radni uvjeti pridonijeti porastu zadovoljstva s poslom i životom te boljem zdravlju.

Buduće zdravstveno stanje stanovništva ovisit će u velikoj mjeri o trenutačnom ophođenju prema zdravstvu. Potencijal za unapređenje može se ocijeniti promatranjem zdravstvenog stanja osoba višeg društveno-ekonomskog statusa koje obično više pažnje posvećuju svome zdravstvenom stanju (na primjer, manje su sklone pretilosti, jednoj od važnijih odrednica zdravstvenih problema u kasnijem životu) također su i dobrog mentalnog zdravlja (rjeđi slučajevi depresije). Osobe višeg društveno-ekonomskog statusa također imaju više koristi od boljeg pristupa zdravstvu i skrbi. Razvojne strategije za promicanje zdravijeg života te prevenciju budućih zdravstvenih problema postat će prioritet u kontekstu stanovništva koje stari.

Prevela s engleskog jezika:
Tamara Puhovski

